

SPRÁVY A POSUDKY

Slovenčina na každý deň

Sme amatérski jazykovedci. Je to nádherná črta nás, kaviarenských mudrlantov, ktorí v kruhu priateľov v nenútenej atmosfére spoločenských posedení rozoberáme rôzne témy života. Popredné miesta v našich debatách zaujíma rodný jazyk a jeho nekonečné zákutia. Všetci sme naslovovzatí odborníci na rôzne aspekty slovenčiny napriek tomu, že nikto z nás zrejme v živote nečítal skutočnú vedeckú jazykovednú publikáciu. Nevadí. V jazyku sa dobre vyznáme, pretože ho neustále používame takmer od narodenia. Čítame noviny s gramatickými, štylistickými, grafickými a ešte neviemakými chybami a všetko nás neuveriteľne irituje. Píšeme komentáre k článkom na internete, donekonečna sa vyjadrujeme k tomu, ako treba štylizovať, ako používať tvaroslovie a kadečo iné. Klamná ilúzia o osobnej jazykovej erudícii sa však náhle rozpadá v momente, keď treba samostatne vytvoriť čosi zmysluplné a obsažné. Kam dať čiarku? Píše sa ôsmi alebo ôsmy? Idem po prechode alebo po priechode? Mám skloňovať euro či napíšem EURO? Môžem esemeskovať? Naštartujeme internet a hľadáme spisovné slová, slovné spojenia, prípadne celé sémantické celky. Prestáva to byť zábava a zisťujeme zdrvivú pravdu: Nie sme jazykovedci, ani len amatérski. Sme obyčajní používatelia jazyka.

Kniha *Slovenčina na každý deň* od kolektívu autoriek (v zložení Denisa Dovičovičová, Silvia Duchková, Dana Guričanová, Katarína Kálmánová a Iveta Vančová) pod vedením Sibily Mislovičovej, ktorá vyšla v roku 2020 vo vydavateľstve Veda, je šitá na mieru nám, fanúšikom slovenčiny. Ale nielen to. Moderným spôsobom sprostredkúva poznatky, ktoré sme po povinnej školskej dochádzke zabudli, no aj tie, ktoré nás milé pani učiteľky nemohli naučiť, pretože pribudli až s rozvojom moderných komunikačných technológií. Ide teda o populárnu literatúru s vysokou mierou praktického využitia. Nechcem ju nazvať príručkou, aby som nezakryl ďalší prekvapivý atribút: umeleckú hodnotu diela. Celú knihu som prečítal ako dobrodružný

román, napínavý obsah ma úplne pohltil. Dychtivo som očakával, čo bude ďalej a čo sa ešte dozviem. Naposledy som niečo podobné zažil, keď som v detstve prežíval dobrodružstvá hrdinov Tajomného ostrova od Jula Verna. V napätí ma držalo postupné nachádzanie toho, čo všetko neviem a čo som o jazyku ani len netušil.

Každý z preberaných javov je doplnený množstvom príkladov z bežnej jazykovej praxe. Autorky majú bezpochyby bohaté skúsenosti s riešením problémov v mnohých oblastiach používania jazyka. Je známe, že pracovníci Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV pracujú okrem iného aj v bezplatnej jazykovej poradni, kde sú zaval'ovaní požiadavkami od občanov a písomne alebo telefonicky odborne reflektujú naše „základné“ otázky. Niektorí jazykovedci poskytujú tematické prednášky rozmanitým záujmovým skupinám, často sa zúčastňujú na živých besedách so žiakmi škôl na všetkých stupňoch vzdelávania. Toto všetko robia popri náročnej vedeckej činnosti. Neoceniteľné kompetencie získané sústavnou prácou sú zúročené v predkladanej publikácii. Výklady sú presné a stručné, čo však v žiadnom prípade nie je na úkor kvality textu a komplexnosti obsahu. Naopak, bežného čitateľa poteší plynulosť myšlienok, nadväznosť a dostupnosť jednotlivých tém. Akademicky a vedecky zameraní záujemcovia môžu nájsť okrem bohatého obsahu aj inšpiráciu v účelnej a užitočnej stručnosti. Sám som vysokoškolský učiteľ a viem, aké ťažké je vytvoriť výstižnú formuláciu vedeckých téz tak, aby nebola poškodená komplexnosť vyjadrenia. Predchádzajúca veta je toho dôkazom. Autorkám sa to podarilo. Text nie je infantilný, je dostatočne erudovaný, pritom však jednoduchý, výstižný a presný.

Kniha je rozdelená do šiestich kapitol a názov každej z nich je ilustrovaný vtipnými kresbičkami od výtvarníka Mariána Vredíka. Obohatiť hutný text milými vsuvkami bol vynikajúci redaktorský nápad. Dodávajú celému dielu ľahkosť a nezameniteľný charakter. Smelo po ňom siahne dieťa, maturant či legendárny „skladník ve šroubárně“.

Posledná kapitola je venovaná skúšaniam. Štyridsať testov s riešeniami preverí funkčnosť čitateľových mozgových závitov. Musím vyzdvihnúť vysokú úroveň testových otázok, ktoré by obstáli aj na školách zameraných na výučbu jazyka. Spĺňajú obe najdôležitejšie kritériá: otázky sú jasné, odpovede jednoznačné. Každá otázka sa zameriava iba na jeden jav a to všetko v primeranom rozsahu. Testy vyzerajú na prvý pohľad jednoducho a človek

má chuť sa do nich hneď pustiť. Prvý dojem je však zradný a pri riešení sa zrejme zapotíte. Môžu poslúžiť aj ako večerná zábava pri spoločnom rodinnom stole. Treba skúsiť.

Zastavím sa ešte pri sadzbe textu. Dnes máme k dispozícii veľké množstvo počítačových nástrojov, pomocou ktorých si ktokoľvek môže pripraviť tlačovinu podľa vlastných predstáv. Sadzba textu má storočiami overené pravidlá, ktoré sa s nástupom počítačov prestávajú dodržiavať a v súčasnosti sme preto často svedkami nesprávne vysádzaných diel. Deje sa to na miestach, kde by sme to neočakávali. Príkladom sú školské učebnice, ktoré majú vychovávať deti ku kultúre a k všeobecnému vzdelaniu, i keď ide povedzme o učebnicu fyziky. Nečudo, že študenti potom na vysokej škole nevedia správne napísať diplomovú prácu a vysokoškolskí pedagógovia skriptá. *Slovenčina na každý deň* je príkladná aj v tomto smere. Mohli by sme jej azda vyčítať, že sa v nej používa nemoderný font (Times), ale vzhľadom na charakter publikácie je to v poriadku. Vyzdvihujem najmä striedmosť vo vyznačovaní rôznych kategórií výrazov. Striktne a umne sa na vyznačovanie využíva iba tzv. kurzíva a tučný rez. Pre ľudí, ktorí pracujú s textovými výstupmi, je inšpiratívna aj sadzba nespisovných slov, úvodzoviek, pomlčiek, apostrofov a podobne. Inými slovami, v knihe nájdeme okrem textov explicitne dedikovaných jazykovým javom aj mnohé skryté aspekty, ktoré snáď ani neboli primárnym zámerom tvorcov.

Z obálky útlej väzby sa na hladného čitateľa usmieva písmenková paradajková polievka v tanieri ako od starej mamy. Úhľadne položená lyžica nabáda načrieť a ochutnať. Je vynikajúca. Vychlípem tanier do poslednej kvapky a do posledného písmenka. A keď po prežitom dobrodružstve knihu zavriem, zisťujem, že z polievky neubudlo. Je jej stále plný tanier. Predsa sa však niečo zmenilo. Náhodne roztrúsené písmená začínajú dávať zmysel. Ľudský jazyk je natoľko rozmanitý, že ho nedokáže obsiahnuť jedna kniha. Po jej prečítaní zostane v hlave množstvo nezodpovedaných otázok a postupne sa vynárajú ďalšie. Je to znak kvalitnej literatúry.

Juraj Chlpík
Ústav jadrového a fyzikálneho inžinierstva,
Fakulta elektrotechniky a informatiky, Slovenská technická univerzita